

Η πρόληψη ή η απάλυνση του ανθρώπινου πόνου ως σκοπός στο δίκαιο

Μία πρώτη προσέγγιση

Αθανάσιος Κ. Πουλιάδης, Καθηγητής Νομικής Σχολής ΑΠΘ, Επισκέπτης Καθηγητής Νομικής Σχολής, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Ενα ερώτημα το οποίο με έχει απασχολήσει εδώ και καιρό είναι το ακόλουθο: Μπορεί το δίκαιο με τους κανόνες που αυτό διαμορφώνει να αποβλέπει και στην πρόληψη ή την απάλυνση του ανθρώπινου πόνου; Μπορεί, με άλλα λόγια, η πρόληψη ή η απάλυνση αυτή να αποτελεί σκοπό τον οποίο επιδιώκει το δίκαιο;

Φυσικά, δεν πρόκειται βέβαια για παρηγορία της Καινής Διαθήκης: Διαβάζουμε στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο V 4: «Μακάριοι όσοι φέρονται με πραότητα στους άλλους, γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη της επαγγελίας»· επίσης στην Αποκάλυψη XXI, 4: «Και θα εξαφανίσει κάθε δάκρυ από τα μάτια τους και ο θάνατος δεν θα υπάρχει πλέον, ούτε πένθος, ούτε κρυσγή σπαρακτική και λυπηρά, ούτε πόνος θα υπάρχει πλέον»^[1]. Αλλά ούτε και για τη διδασκαλία της μίας ή της άλλης θρησκείας πρόκειται. Στη βουδιστική φιλοσοφία για παράδειγμα ο *μποντισάτβα* είναι εκείνος που έχει ορκιστεί να καθυστερήσει τη δική του κατάκτηση-Βούδα προκειμένου να φροντίσει για το καλό των άλλων. Από την αρχή ταυτίζει το Εγώ του απολύτως και πλήρως με το Εγώ του γείτονά του. Ο *μποντισάτβα* παρέχει βοήθεια στους άλλους τελειοποιώντας τον εαυτό του με τις έξι αρετές της βουδιστικής

θρησκείας: τη μεγαλοφυχία, την ηθική, την υπομονή, την αντοχή, τη συγκέντρωση (στον διαλογισμό) και τη σύνεση^[2].

Πρόκειται μήπως απλά για τη συμπόνια προς το συνάνθρωπο; Συμπόνια με την έννοια της ανιδιοτελούς συμμετοχής στον πόνο ενός άλλου και με τον τρόπο αυτό της συμβολής στην εμπόδιση ή τον παραμερισμό του πόνου αυτού^[3]; Και βέβαια την πληγωμένη ανθρωπότητα την βλέπει κανείς — δεν χρειάζεται να πάει πολύ μακριά — την βλέπει να κείτεται, καθημερινά, στην άκρη του δρόμου, στα πεζοδρόμια, ανάμεσά μας.^[4]

Δεν θα σταθώ, φυσικά, στις σκέψεις αυτές, για τις οποίες κανείς δικαιολογημένα μπορεί να αμφιβάλλει, άλλος περισσότερο και άλλος λιγότερο, κατά πόσο μπορούν να υλοποιηθούν με τα μέσα που διαθέτει το δίκαιο. Θα ήθελα να τονίσω μίαν άλλη, γενικότερη ιδέα η οποία αποτελεί θεμιτή και διεθνώς αναγνωρισμένη επιδίωξη του δικαίου και μπορεί όντως να συμβάλει στην πρόληψη ή έστω στην απάλυνση του ανθρώπινου πόνου.

Σήμερα, το όραμα μιας σύγχρονης δημοκρατίας είναι κοινωνιοκεντρικό, διαπνέεται από το ήθος και το πάθος του λεγόμενου *κοινωνικού κράτους*. Το ίδιο το Σύνταγμα κατοχυρώνει ως βασική αρχή την κοινωνική αντίληψη του δικαίου καθώς και την προαγωγή του κοινωνικού κράτους. Στο άρθρο 25 παρ. 1 & 2

« Σήμερα, το όραμα μιας σύγχρονης δημοκρατίας είναι κοινωνιοκεντρικό, διαπνέεται από το ήθος και το πάθος του λεγόμενου κοινωνικού κράτους. »

^[1] Η Καινή Διαθήκη — Σε μετάφραση στη δημοτική, έκδ. Ελληνικής Βιβλικής Εταιρείας, Αθήνα 2003.

^[2] Βλ. Εγκυκλοπαίδεια *Πάπυρος Larousse Britannica* (2006), τόμ. 15, σελ. 430.

^[3] Είναι η συμπόνια, για την οποία ο *Schopenhauer* έχει πει ότι αυτή μόνη «αποτελεί την πραγματική βάση κάθε ελεύθερης δικαιοσύνης» — με την ευρεία έννοια, όχι κατ' ανάγκην αυτή της κρατικής δικαιοδοτικής λειτουργίας — «και κάθε γνήσιας ανθρώπινης αγάπης».

^[4] «L'humanité blessée gît toujours au bord de la route», γράφει ο μεγάλος γάλλος συγκριτολόγος *André Tunc* στο βιβλίο του «Dans un monde qui souffre», Paris 1968, απευθύνοντας παραίνεση προς τους νέους, όχι ως νομικός αλλά ως χριστιανός, να συμβάλλουν στην απάλυνση του πόνου των συνανθρώπων τους.

Η πρόληψη ή η απάλυνση του ανθρώπινου πόνου ως σκοπός στο δίκαιο

γίνεται λόγος για τα δικαιώματα του ανθρώπου όχι μόνο ως ατόμου αλλά και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου. Το πάθος μιας σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας είναι αυτό της αλληλεγγύης: δηλαδή της συνδρομής όχι μόνο του κράτους αλλά και της κοινωνίας και κάθε μέλους της προς κάθε άλλο μέλος του κοινωνικού συνόλου όχι μόνο για την εξασφάλιση της κοινωνικής και βιοτικής βάσης, αλλά ολοένα και περισσότερο για την ποιότητα ζωής και την ευημερία.

Βέβαια, κατά πόσο σε μία κοινωνία υλοποιείται το όραμα που ανέφερα, δεν εξαρτάται μόνο από το κράτος και τους κανόνες δικαίου που αυτό θεσπίζει. Είναι υπόθεση τόσο του καθενός μας, όσο και των διαφόρων συλλογικών δυνάμεων, οργανώσεων, φορέων κλπ., οι οποίες αναγνωρίζονται και δρουν σε μια δημοκρατική κοινωνία. Όταν δίνεται απόλυτη προτεραιότητα στον καταναλωτισμό και στη στυγνή επιδίωξη ατομοκεντρικών δικαιωμάτων και οι πιο χυδαίες πρακτικές αντικοινωνικής συμπεριφοράς εξωραϊζονται ως «μορφές πάλης» και «αγώνων»^[5], αυτό μόνο σαδιστικό βασανισμό και πόνο των συνανθρώπων μας προκαλεί.

Και όσον αφορά την ίδια την κρατική μέριμνα ένα είναι βέβαιο: Δεν θα μπορέσει ποτέ να υλοποιηθεί πλήρως ένα δικαίωμα του ανθρώπου για κοινωνική δικαιοσύνη: Έτσι όπως η ιατρική δεν μπορεί να εξασφαλίσει στον άνθρωπο τέτοια υγεία, ώστε αυτός να παραμείνει αθάνατος, έτσι και το δίκαιο μπορεί μόνο να συμβάλει ώστε η ζωή του στην κοινωνία να μην είναι τόσο αφόρητη, όπως θα ήταν χωρίς την ύπαρξη κανόνων που ρυθμίζουν την κοινωνική συμβίωση^[6].

.....

^[5] Έτσι Χ. Γιαννάκης, σε παλαιότερη επιφυλλίδα του στην Καθημερινή: «Τι γεννάει έναν εμφύλιο».

^[6] Βλ. *Wilhelm Wengler*, εις: *Annuaire de l'Institut de Droit Internationale (Bâle)* 49 II (1961), σελ. 549.